

Al het water komt van boven

Voordat de mens in Drenthe begon te wonen, was er bijna alleen maar veen. Stond je aan de zuidrand, dan lag er voor je een onafzienbaar moeras- en veengebied. Het was een immense, ontoegankelijke zone van zompige velden en waterpartijen. Ondenkbaar hier doorheen te komen. Bescheiden berkenboompjes staken her en der uit het water omhoog en werden al snel verstikt door het zuurstofarme veen. De omgevallen bomen toonden zich als witte stillevens op het moeras. Het wemelde van de insecten, steekmuggen en andere zoemende wezens. Veenpluis en veenmos heersten hier, voor de mens was duidelijk geen plek.

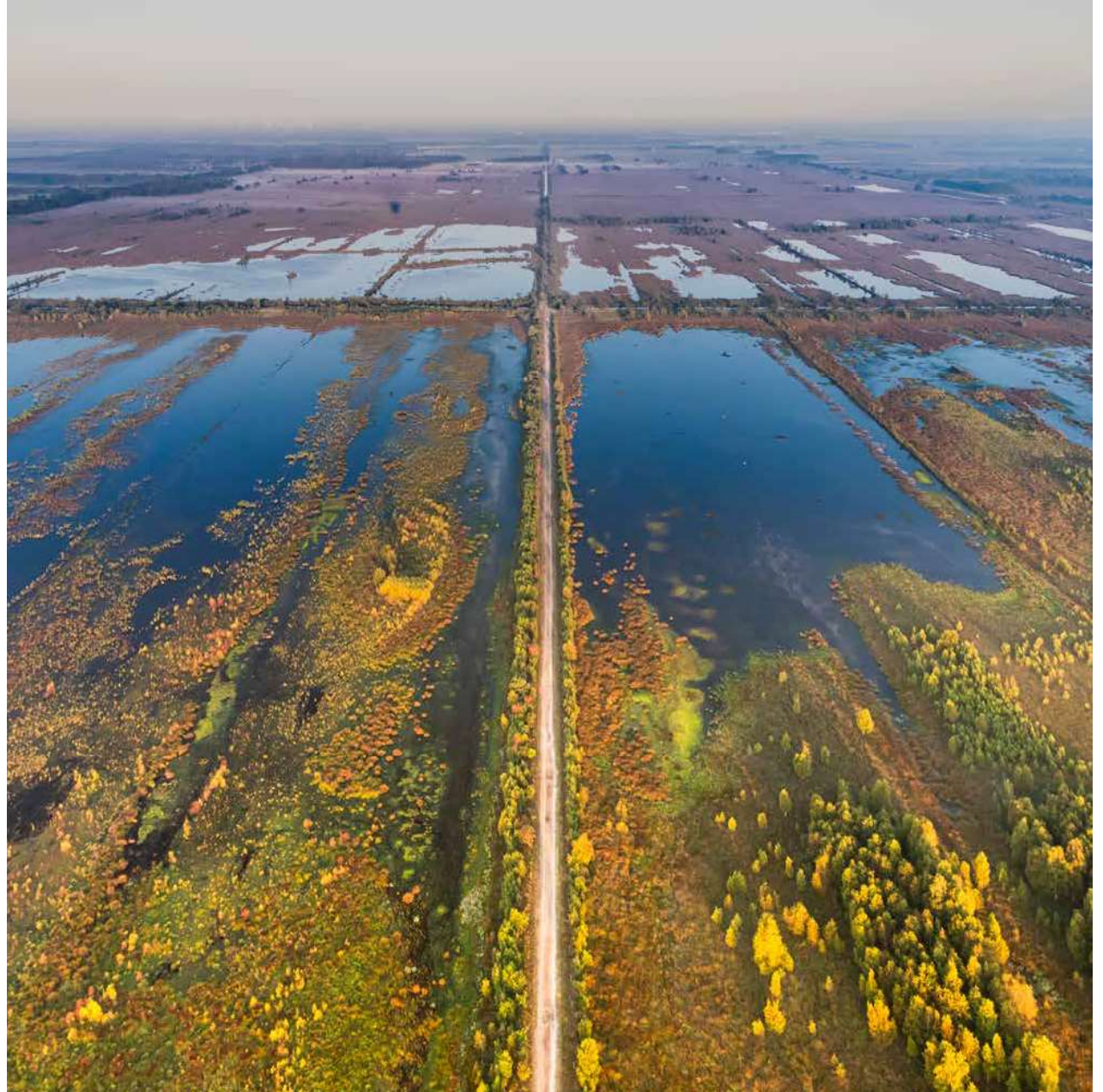
Wie in latere tijden met paard en wagen of te voet van het zuiden van Drenthe richting Groningen wilde, had tot ver in de huidige jaartelling een probleem. Er bestond maar één goede route: over de Hondsrug. Dit was een langwerpige verhoging in het landschap, bestaande uit meerdere door het landijs gevormde keileemruggen met een toplaag van zand. Een tocht over de Hondsrug was dé manier om deze regio te doorkruisen en het levensgevaarlijke veenmoeras te omzeilen. Drenthe bestond verder eigenlijk uit één groot, ontoegankelijk veengebied. De regio was als een spons met daarin duizenden jaren aan verzameld water.

De Drentse spons hield lang stand. Het vele veen was voor de eerste bewoners niet te ontginnen. Het trechterbekervolk settelde zich op de zandruggen en bouwde daar de stenen bouwwerken die voor Drenthe zo iconisch zijn geworden: de hunebedden. Deze prehistorische gemeenschap verbouwde voedsel en hield wat klein vee. Voor hun nederzettingen moesten ze het aanwezige bos op steeds meer plekken verwijderen. Zo werd de zandrug geleidelijk kaal, maar bleef het veen intact en kon verder doorgroeien.

Drenthe was vooral een drassige regio. Met niet alleen veenmoeras, maar ook open water, deels in de toen nog nauwelijks te onderscheiden pingoruïnes. Deze wonderbaarlijke landschapsvormen zijn restanten van de laatste ijstijd en tegenwoordig ook nog op veel plekken aanwezig. Ooit vormden de pingo's zich doordat water uit de diepere grondlagen onder druk in de permafrost terecht kwam, waar het bevroor. Deze druk van onderaf werd af en toe zo groot dat het ijs langzaam veranderde in een 'ijsheuvel' met zand erop; de pingo. Tijdens het latere smeltproces verdween het ijs en bleven gaten in de bodem over, die zich vulden met water, waarin zich vervolgens gedurende vele eeuwen een steeds dikker veenpakket vormde.

Water en veen waren de hoofdingrediënten van het landschap van weleer, met daarbij de ruggen die grofweg tussen Coevorden en Groningen lagen. Al het water kwam van boven, maar eenmaal gevallen regenwater stroomde ook door allerlei bodemlagen. Een groot deel van de ondergrond bestond (en bestaat nog steeds) uit keileem. Deze bodemsoort is eigenlijk fijngemalen steen, deels ontstaan door het binnen- en weer wegschuiven van de ijstongen tijdens de voorlaatste ijstijd en de vele duizenden jaren van erosie daarna. Het keileem is in Drenthe op grote schaal afgezet, op verschillende diepten en in verschillende dikten. Daar waar er een verdunning in het keileem was, of een gat, kon dieper grondwater omhoog borrelen. Zo sijpelde het water bijvoorbeeld een pingoruïne binnen of trad als kwel uit. Daar waar water oppervlakkig afstroomde, erodeerde het keileem na duizenden jaren weg en ontstonden traag stromende beken op het zand. Water was werkelijk overal.

Aanvoer van water door rivieren is er Drenthe vanaf de ijstijden nooit geweest. Het huidige landschap is in de afgelopen paar miljoen jaar ontstaan, waarbij er geen Rijn, Maas of andere rivier stroomde die elders gevallen regenwater door de regio sluisde. Hier en der sijpelde water uit de ondergrond, maar het meeste kwam van boven. Uit onweerscomplexen, motregenzones, sneeuwstormen en hagelbuien. Afgevoerd werd het water wel, zij het traag, en gestuurd door hoogteverschillen, zowel bovengronds als ondergronds. De langwerpige zandruggen waren daarin de hoofdrolspelers, evenals het plateau van Centraal- en Zuid-Drenthe. Met als centraal punt De Holmers, in de huidige boswachterij Grolloo. Deze plek fungeerde als beginpunt van heel veel afstroomgebieden. Vanuit hier begonnen meerdere beekdalen die naar werkelijk alle kanten van Drenthe uitwaaierden. Het is nog steeds de bron van veel beekdalwater. Daarmee is De Holmers bijna als het beginpunt van alle Drentse beekdalen te beschouwen.

Detail van een veenlaag.

Wollegras.

Fochteloërveen.

Patrijzen lopen op de droge Hondsrug.

Fochteloërveen.

Karresporen Kniphorstbosch.

Eenrig wollegras.

Hunebed D30.

Hunebed D12.

Hunebed D16.

Hunebed D15.